

MARIA ANTÒNIA OLIVER

«Els autors dels 70 havíem de resoldre moltes mancances de manera urgent»

Maria Antònia Oliver (Manacor, Mallorca, 1946) és una de les autores més importants de la coneguda com a generació dels 70. Recentment guardonada amb el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes 2016, Oliver ha conreat tots els gèneres: des de la novel·la i el relat breu fins al periodisme, el guió audiovisual i la traducció. Entre les seves obres més destacades, hi ha 'Cròniques d'un mig estiu' (1970), 'Crineres de foc' (1985), 'Estudi en lila' (1985), 'Joana E.' (1992), 'L'illa i la dona' i 'Trenta-cinc anys de contes' (2003).

*Entrevista de Pere Antoni Pons
Fotografies d'Isaac Buj*

Com va reaccionar quan va saber que li havien atorgat el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, després de quinze anys d'escriure molt poc i de publicar encara menys?

—Vaig dubtar si m'ho mereixia. També vaig pensar que no m'agrada que es digui Premi d'Honor. L'honor per a mi no significa res. Em fa pensar en quan era petita i tot el dia es parlava d'honor a la pàtria, d'honor "a los caídos"... Tots els honors tenien a veure amb el feixisme, aleshores. Però bé, el premi m'ha alegrat i desbordat.

—Ha deixat mai de sentir-se escriptora?

—Abans de l'anunci del premi, ja tenia ganes de tornar a escriure; ara que me l'han donat, m'hi sento obligada.

—Quin ambient cultural es respirava a casa seva, de petita?

—Mon pare tenia una biblioteca amb dos o tres mil llibres. Però en català només hi teníem les *Rondalles mallorquines* d'abans de la normativa de Fabra, tal com les havia recollides mossèn Alcover. M'agradaven les novel·les de l'oest de

Zane Grey, les d'El Coyote de José Mallorquí... També Stevenson i Verne.

—De què feia feina el seu pare?

—Era agent comercial de teixits de les fàbriques de Mallorca i, després, d'algunes fàbriques de Barcelona. Era un home culte. I era un feixista vital, utòpic. Mumare també era favorable al règim de Franco, però a ca seva eren dretans que estaven d'acord amb el feixisme, només. A ca mon pare, en canvi, eren feixistes convençuts. Fins al punt que quan va produir-se el desembarcament del capità Bayo al port de Manacor, en un intent dels republicans de recuperar l'illa de mans dels sublevats, a mon pare li donaren una pistola i el van enfilar en un camió perquè anés a repel·lir l'assalt. Tenia disset anys. Ell i un amic es posaren darrere d'una paret i no se'n varen moure fins que no hagué passat tot. Estaven morts de por. Així i tot, després va lluitar a la batalla de l'Ebre i va entrar amb les tropes feixistes a Barcelona. En tenia un record triomfal.

—Va ser fàcil tenir-lo de pare?

—Tenia molta personalitat, i era un masclista de cal déu. No em va deixar estudiar el batxillerat →

→ perquè considerava que una dona només havia d'aprendre coses útils per al seu marit: mecanografia, comptabilitat... Quan jo era petita va haver-hi una gran nevada a Manacor, una cosa insòlita. Mumare em va despertar: "Ha fet neu". Jo vaig anar cap a la finestra del menjador i vaig veure un grup de nens que jugaven defora. El pare em va dir: "Si fossis un nin, et deixaria sortir, perquè és molt sa". Ho vaig trobar tan injust.

—**I la seva mare, com era?**

—Es dedicava a *sus labores*. Era una dona molt amable, però se li notaven molt les limitacions amb què va haver de formar-se i de viure. Per una qüestió d'afinitats i de caràcter, jo m'entenia millor amb mon pare que amb mumare. Sóc tan rabiosa com ell. Tant amb el pare com amb la mare ens vam relacionar sempre, fins que es moriren.

—**Se'n parlava, de la guerra, a casa seva?**

—Mai. Un dia vaig arribar a cal meu padrí i parlava amb un altre home. Li deia que darrere el cementeri hi havia hagut una mortaldat... Una tia meva també el va sentir i li va dir que "això davant sa nina no ho havia de contar".

—**Com era el poble de Manacor en què va néixer l'any 1946 i on va passar la infantesa?**

—Culturalment, era un desert. Sort de la biblioteca de mon pare, on per exemple hi havia *Jane Eyre*, de Charlotte Brontë. Em va agradar tant que la vaig donar a mumare perquè la llegís. A part dels meus, és l'únic llibre que va llegir en la seva vida.

—**Pel que ha dit del seu pare, no la degué deixar estudiar el Batxillerat.**

—D'entrada, no. A setze i disset anys vaig estudiar comptabilitat i mecanografia i, en paral·lel, també feia pintura, guitarra i *corte y confección*. Quan anàrem a viure a Palma amb els pares, sí que vaig estudiar el batxiller. M'examinava per lliure. L'Aina Moll, que era professora allà, va veure el meu expedient i em va dir que havia d'acabar l'institut com fos. Allà vaig conèixer les meves amigues de tota la vida: na Margalida Tomàs, n'Antònia Canyelles, na Paca Ferrer, na Dolors Pujol... N'Antònia, que tenia contactes amb Barcelona, un dia va rebre unes banderoles que reclamaven "escola en català". Les repartírem per les escoles de Mallorca, d'amagadíssim. Així vaig començar a descobrir quin era el meu país.

—**Estudiar en una llengua que no era la pròpia li resultava estrany?**

—Sí. Però a ca les monges sempre em van parlar en català, perquè les monges no sabien el castellà. Això només va canviar quan va arribar una monja feixista de Palma i ens va fer anar d'uniforme, parlar en castellà i, cada dematí, formar i cantar totes juntes el "Cara al sol".

—**A Palma, hi degué viure fins que va conèixer en Jaume Fuster, el seu marit.**

—Hi vaig viure entre els disset anys i fins que em vaig casar amb en Jaume i ens instal·làrem a Barcelona. Ell havia vingut a fer el servei militar a Mallorca. El nostre grup d'amigues fèiem teatre, i al local on assajàvem un dia es van presentar dos joves soldats catalans. Eren en Jaume i l'avui historiador Pere Gabriel, que es va casar amb la meva amiga Margalida Tomàs. Curiosament, vam ser cinc amigues mallorquines que ens casàrem amb cinc catalans. En Jaume aleshores era tímid i dogmàtic: comunista... Era molt amic dels psuqueros, tot i no ser del PSUC. Ens divertíem

«*Amb Joan Sales, negociàvem i pactàvem: "Jo et deixo posar aquesta paraulota, però treu aquella referència"»*

molt, tota la colla. Llegíem, teníem inquietuds culturals i ens unia un anti-franquisme ja molt definit i clar.

—**Quan es va instal·lar a Barcelona, ja havia començat a escriure. Amb quina actitud va arribar a la ciutat?**

—Amb en Jaume, ens casàrem el 1969. Jo a Barcelona hi vaig anar amb ganes de menjar-me el món. No només literàriament sinó en tots els sentits. Volia llegir, escriure, viatjar... La meva primera novel·la, *Cròniques d'un mig estiu*, l'havia començada amb divuit anys a Mallorca, però la vaig interrompre. Ja a Barcelona, la vaig reprendre. Un dia ens va visitar a casa en Guillem Frontera, va agafar un full dels que estava escrivint

i el va llegir. Em va dir que era molt bo i em va proposar de dur-ho a en Joan Sales, que li havia publicat *Els carnisers*.

—**A la fi, va sortir a Club Editor. Com era en Joan Sales?**

—Tant ell com la seva dona eren encantadors. En Sales publicava només els llibres que li agradaven, i sempre pensava en els subscriptors. A mi em va fer canviar algunes coses, però sempre em va deixar que li ho discutís tot. Negociàvem, pactàvem. Em deia: "Jo et deixo posar aquesta paraulota, però tu has de llevar aquesta referència". Li molestaven les referències a la religió i, sobretot, al sexe. Com a editor, se li notava que era un molt bon novel·lista. Al cap de molts d'anys, quan la Maria Bohigas la va reeditar, li vaig demanar de reincorporar tot el que el seu avi m'havia fet treure. També la vaig fer corregir per un corrector mallorquí, perquè algunes de les correccions d'en Sales no estaven gaire d'acord amb la normativa fabriana.

—**Cròniques d'un mig estiu, de 1970, va ser una de les primeres novel·les a tractar literàriament l'impacte del turisme de masses en la Mallorca moderna.**

—Jo coneixia una senyora francesa que feia de recepcionista en un hotel. A mesura que em va anar explicant coses de la seva vida, se'm va despertar l'interès. La novel·la conta la història d'un nen que entra a fer feina a un hotel, però quan la vaig escriure jo no havia posat mai els peus dins cap hotel.

—**És membre de la coneguda com a generació del 70. En termes de compartir uns temes i una mirada literària, creu que és vàlida l'etiqueta?**

—Jo crec que sí. Tot i que també hi havia diferències entre nosaltres. Jo crec que ens unia el fet de voler canviar la literatura catalana, aleshores bastant esmortida. Hi havia els cappares, és cert, la Maria Aurèlia Capmany, el Pedrolo, el Tísner, el Calders... Com que eren pocs, no només no ens hi vam barallar sinó que ens en vam fer amics. No vam matar el pare, i jo no me'n peneixo gens. Els que varen venir després, en canvi, sí que van voler matar el pare, que érem nosaltres.

—**Les seves dues novel·les posteriors —Cròniques de la molt anomenada ciutat de Montcarrà (1972), El vaixell d'Iràs i no Tornaràs (1976)— estaven influïdes pel boom llatinoamericà?**

—No. Jo no vaig llegir *Cien años de soledad* fins que no vaig escriure la segona versió de *Cròniques de la molt anomenada ciutat de Montcarrà*. Per tant, no em va poder influir gens. Com que la gent no coneix les *Rondalles mallorquines*, es van pensar que els aspectes més fantasiosos de la novel·la venien de la literatura llatinoamericana, però eren purament mallorquins. A totes les meves novel·les, tret de la primera, hi surten elements rondallístics.

—**Professionalment, a la Barcelona dels 70 va guanyar-se la vida escrivint en premsa, fent traduccions...**

—Amb els llibres, no guanyàvem prou diners i havíem de fer altres coses. Tant jo com en Jaume començarem traduint al castellà. Un dia la Maria Aurèlia Capmany em va proposar de traduir *Els*

anys, de Virginia Woolf. Jo havia anat a classe a l'Institut Britànic i, a la fi, me'n vaig sortir. Igual com anys més tard vaig sortir-me'n amb la traducció de *Moby Dick*, de Melville, una feinada.

—**Ja ho crec.**

—Quan vaig tenir una embòlia als 41 anys em va fugir tot l'anglès. També em vaig oblidar de tots els accents en català. En tornar a casa després d'haver estat ingressada a l'hospital, vaig escriure una pàgina per veure si encara sabia escriure. En Jaume s'ho va llegir, tot estava bé però no havia posat cap accent: no me'n recordava d'on anaven! Vaig estudiar-los i a la fi els vaig recuperar. Però l'anglès ja no; ara no podria traduir ni la Woolf ni el Melville. A més, va ser a partir d'aquella embòlia que em van descobrir la miocardiopatia dilatada.

—**De joves, la sensació era que, en la literatura i la cultura catalanes, gairebé tot estava per fer?**

—Pensàvem que havíem de fer tot el que calgués. Això explica que de vegades estiréssim més el braç que la màniga, perquè volíem fer més del que podíem. Tampoc no crec que ens hagi perjudicat, són coses que passen. També sentíem que havíem de resoldre moltes mancances de manera urgent. La llengua en què escrivíem, per exemple, no era gens normal, perquè tenia les lleis espanyoles en contra i molts catalanoparlants creien que la seva llengua era només d'estar per casa. Nosaltres lluitàrem perquè el català fos una llengua normal. Encara que sabíem que no ho aconseguiríem del tot, perquè l'empresa era molt complicada.

—**El col·lectiu Ofèlia Dracs, amb els diversos reculls de contes de gènere que va publicar —*Deu pometes té el pomer* (eròtics), *Lovecraft*, *Lovecraft* (terror), *Negra i consentida* (policiacs), etc.—, responia a aquesta voluntat de tapar forats.**

—És clar. El grup va anar variant bastant. Al primer llibre, el *Deu pometes*, jo no hi sóc, perquè volia escriure un conte que fes trempar de veritat i no ho vaig aconseguir i vaig preferir no sortir-hi. S'havia de titular *Unes cuixes de marquesa*, tret d'un poema de Rosselló-Pòrcel, però em vaig quedar només amb el títol. Quan vaig llegir els contes dels companys, vaig pensar —i els ho vaig dir— que jo allò també ho hauria pogut fer.

—**En guarda un bon record, d'aquella experiència creativa en grup?**

—Sí, molt. El funcionament d'Ofèlia Dracs era molt guapo. Fèiem sopars en què rèiem molt. Semblava que no fèiem gens de feina, però sí que en fèiem. Un dia, David H. Rosenthal, el traductor nord-americà del català a l'anglès, va venir a un d'aquells sopars. Va quedar horroritzat. Trobava que ens ho passàvem massa bé. Era cert: ens ho passàvem molt bé. Però treballàvem i ens ho preníem seriosament.

→

→ —**Tenien la sensació, vostè i els seus companys, d'haver de lluitar contra les mancances d'una formació deficient?**

—Teníem molta consciència d'això, sí. Fins que no vaig anar a l'institut, vaig estar molt mal educada. Per les monges, per la societat, per la família... I això que jo almenys havia tingut una bona biblioteca, però de llibres només en castellà. El primer llibre en català que vaig llegir va ser *Balanç fins a la matinada*, de Pedrolo.

—**El va tractar, personalment.**

—En Pedrolo era encantador. Cada matí sortia a passejar, i en Jaume i jo ens el topàvem sovint. Parlàvem, drets, fins que ens cansàvem, i aleshores ell seguia amb la passejada. Recordo que en Pedrolo un dia va dir que no sabia què havia de pensar dels valencians. No volen ser catalans, lamentava. Jo li vaig dir que tenia amics valencians que sí que volien ser-ho, i que mentre n'hi hagués uns quants com ells, o només un, jo continuaria creient en els Països Catalans. Ell va mirar-me tot seriós i va dir que tenia raó.

—**Alguns dels seus títols més populars són de gènere negre, les novel·les de la detectiva Lònia Guiu: *Estudi en lila* (1985), *Antípodes* (1988) i *El sol que fa l'ànec* (1994). Per què es va llançar a l'aventura de la novel·la negra?**

—Jo havia escrit el conte de *Negra i consentida*, el llibre de l'Ofèlia Dracs, i com que va agradar molt, vaig creure que, a partir del personatge de la Lònia Guiu, podria escriure sobre la corrupció i l'explotació contra les dones i els infants, i també sobre els raptos de criatures, i sobre la violència de gènere, aleshores profundament enquistada a la societat. Moltes de les padrines d'aquella època en un moment o altre havien rebut una empenta del seu marit...

—**El gènere policíac o d'intriga li havia interessat des de sempre?**

—No. Mon pare tenia llibres d'Agatha Christie, jo en vaig llegir un però no em va agradar. No vaig tornar a llegir-ne cap, de novel·la de misteri o d'intriga. Ja casada amb en Jaume, però, ell em va dir que si no llegia almenys el Dashiell Hammet es divorciaria de mi! El vaig llegir i em va encantar. La novel·la negra dóna unes eines per mirar la societat d'una manera especial. A més, és un tipus de literatura que no et permet anar-te'n per les bardisses, has d'anar al gra, has de dir les coses com són o com les veus.

—**Que el detectiu fos una dona, una detectiva, va representar una novetat, aquí. El feminisme ha estat una de les grans lluites de la seva vida?**

—Jo no sabia que seria una innovació. La vaig fer dona sense pensar-hi, perquè em va sortir així. A la literatura nord-americana, ja n'hi havia algunes, de dones detectives. I sí, el feminisme ha estat —i continua sent— una de les lluites de

«Les novel·les d'intriga no m'interessaven, però en Jaume em va dir que si almenys no llegia Hammet, es divorciaria de mi»

la meua vida. Mentre hi hagi burques, jo seré feminista.

—**Digui'm un èxit del feminisme, un fracàs i un error.**

—No ho sé... A mi em preocupa que els joves d'ara no siguin més avançats. Que n'hi hagi tants que vigilen les al·lotes a través del mòbil i que elles hi consentin. Això és un retrocés. El masclisme sembla que rebrota entre els adolescents, i les al·lotes, moltes, no hi planten cara. Entre els èxits que s'han aconseguit, hi ha que es parli molt més de la violència masclista, que hi hagi cases d'acollida per a víctimes de maltractaments, que la policia sàpiga oferir un tracte especial a les dones que van a interposar denúncies per les agressions del marit o la parella... Un dels fracassos és no haver convençut totes les dones que denunciïn si són víctimes de maltractament.

—**Literàriament i editorialment, els 80 van ser uns anys d'opulència? Vist des de la penúria caòtica d'ara, ho semblen.**

—Sí, es pot dir que ho van ser. No hi havia tants escriptors, la vida ens somreia més, es movien els diners... Podíem guanyar-nos bé la vida.

—Un dels seus títols més coneguts és *Joana E*, una obra controvertida perquè la protagonista, de vida melodramàtica i rocambolesca, es basa en un personatge real.

—Jo havia conegut molt la mare d'en Pep-Maür Serra, un artista i aleshores amic, però vaig construir la meva protagonista a partir de tres o quatre persones, no només a partir de la seva mare. Així i tot, en Biel Mesquida, parella d'en Pep-Maür, va deixar de saludar-me quan es va publicar la novel·la. I això que érem amics des dels 14 anys, quan compartíem colla per Manacor. Tot i que estem barallats, en Biel Mesquida em sembla un escriptor magnífic, de vegades massa florejat, però un molt bon escriptor.

—Un escriptor amb qui els de la seva generació no es van entendre mai gaire és Baltasar Porcel.

—Porcel tampoc em queia bé com a persona però també em sembla un excel·lent escriptor. Un dia en Josep Maria Castellet ens va dir, als d'Ofèlia Dracs, que anéssim a veure el Porcel. La idea era que ens apadrinés. Vam anar a la seva casa de Valldoreix. Per començar, ens va fer esperar mitja hora. Quan per fi va sortir a saludar-nos portava un garrafó de vi, comprat al mercat a l'engròs. Convidar-nos a allò va ser una grosseria. A més, va mostrar-se molt prepotent: ens en vam anar tirant pestes contra ell. No em va caure mai gens bé; ara, com a escriptor, m'ha agradat gairebé sempre. *El cor del senglar* em va entusiasmar.

—Quins efectes va tenir en Jaume Fuster en la seva vida i obra? Es llegien, es feien comentaris, s'influïen...?

—No ens volíem influir mútuament, però segurament ens influïrem perquè ens ho donàvem tot a llegir, almenys durant un temps. Ho deixàrem de fer perquè érem massa crítics l'un amb l'altre, fins al punt que ens barallàvem i tot. Buscar lectors externs va ser la manera de normalitzar el matrimoni, d'alliberar-lo de la literatura. Ideològicament, jo era més radical. Ell no era tan independentista com jo, almenys d'entrada, primer perquè creia que la independència era impossible i també perquè confiava que Catalunya o els Països Catalans podrien rebre, tard o d'hora, un tracte més benèfic de part d'Espanya. En això es nota que ell venia del PSUC. Una altra frase que ell repetia sovint és que jo era més bona escriptora però que ell era més bon intel·lectual. Segurament tenia raó.

—La malaltia i la mort del Jaume van coincidir amb la seva malaltia i amb el seu trasplantament de cor.

—A ell, li van diagnosticar el càncer quatre mesos després de jo operar-me i rebre el trasplantament de cor. Ell estava refredat des de feia temps, i jo volia que anés al metge, però ell deia que no hi aniria fins que jo no estigués bé. Quan

els metges ens van dir que el trasplantament havia anat bé, va visitar un metge amic. Tenia dos tumors: un al ronyó i l'altre al pulmó. Va ser qüestió de mesos. Érem tan feliços, abans de la notícia. Haviem de fer una festa per celebrar que jo estava bé, havíem de convidar-hi tots els amics... I, de cop, pataplaf.

—La seva relació amb la literatura va canviar, a partir d'aquell moment.

—Després que en Jaume es morís, des d'Edicions 62 em van demanar si tenia cap novel·la per publicar. Jo havia fet una primera versió de *Tallats de lluna* abans del meu trasplantament. Com que tractava el tema de la sida, que aleshores evolucionava molt ràpidament, vaig haver d'investigar més sobre el tema, vaig parlar amb molts malalts, vaig rescriure la novel·la i, a la fi, la vaig publicar. Hi havia fet feina tan intensament i havia tingut un parell d'anys tan actius que a penes havia fet el dol, però, un cop la vaig haver publicada, vaig començar a caure en picat. Va ser quan vaig deixar d'escriure. Durant prop de catorze anys, vaig anar caient i caient...

—Suposo que tard o d'hora li havia de passar.

—Fins i tot vaig acabar anant a un psiquiatre, que em va donar un bon consell per trencar el dol. Em va dir que només era un ritual, però que em podia ser útil. Em va dir que escrivís una carta a en Jaume explicant-li tot el que no li havia explicat mai, que anés al lloc on n'havia tirat les cendres i la cremés allà mateix. A la carta, vaig escriure-hi coses que no li havia dit mai, i coses que jo creia que ell no m'havia dit, i vaig anar amb la carta a la Cerdanya, allà on havia tirat les seves cendres. Mentre cremava la carta, ja vaig començar a sentir-me millor. Des d'aquell dia, no he tornat a sentir pena per en Jaume; des d'aleshores l'he recordat amb alegria.

—I ara està a punt de rebre el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes.

—Després d'una operació al braç, fa uns deu anys, vaig patir un xoc sèptic. Una de les nits que vaig passar ingressada a l'hospital, vaig tenir un somni. Jo era una dona vella i caminava malament, amb l'ajuda d'un gaiato. Avançava amb penes i treballs per dins una cova verda on hi havia un rierol d'aigua cristal·lina. En el somni, jo caminava, queia i em tornava a aixecar, una vegada i una altra. Al cap d'un temps, vaig entendre el sentit d'aquell somni. Caminar, caure i tornar-me a aixecar és el que he fet tota la vida. ●